

Тема. Німеччина.

Завдання уроку: розкрити перебіг подій, які привели до створення двох німецьких держав, та дати їм оцінку, охарактеризувати розвиток Німеччини у повоєнні роки; закріпити навички аналізу і зіставлення історичного матеріалу, уміння розглядати історичні явища в конкретно-історичних умовах; виховувати учнів у дусі патріотизму, національної свідомості та гідності.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник, хрестоматія, стінна карта «Політична карта Європи», атлас, картосхеми в підручнику.

Основні поняття і терміни: Берлінська криза, соціальне ринкове господарство, господарчі реформи, німецьке «економічне диво», розкол Німеччини, НДР, Берлінський мур/нова східна політика, об'єднання Німеччини.

Основні дати: 1948 р. — початок господарської реформи; 1948—1949 рр. — Берлінська криза; 7 вересня 1949 р. — проголошення ФРН; 7 жовтня 1949 р. — проголошення НДР; 1950 р. — вступ НДР до РЕВ; 1950—1960-ті рр. — німецьке «економічне диво»; 1952 р. — скасування окупаційного режиму в ФРН; 1953 р. — повстання у Берліні проти насадженого сталінського режиму; 1955 р. — вступ ФРН в НАТО; 1961 р. — Берлінська криза. Будівництво Берлінського муру; 1982—1998 рр. — канцлерство Г. Коля; 3 жовтня 1990 р. — об'єднання Німеччини.

ХІД УРОКУ

I. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Фронтальне опитування.

1. Якими були наслідки Другої світової війни для Франції?
2. Назвіть реформи, проведені Тимчасовим урядом у 1945—1946 рр.
3. Які політичні сили були домінуючими у Франції після Другої світової війни?
4. На яких засадах було засновано Четверту республіку?
5. Назвіть причини кризи Четвертої республіки.
6. Охарактеризуйте роль Ш. де Голля в історії Франції.
7. На яких засадах було засновано П'яту республіку?
8. Чим були зумовлені події травня 1968 р. у Франції?
9. Охарактеризуйте розвиток Франції після Ш. де Голля.

II. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Наслідки Другої світової війни. Розкол Німеччини. Основні етапи розвитку ФРН.

Розповідь учителя

Німеччина зазнала поразки в Другій світовій війні, і її долю вирішували країни-переможці. Основні положення післявоєнного устрою Німеччини були розроблені на Потсдамській конференції у липні—серпні 1945 р. Західнонімецькі землі (11 земель) опинились в американській, англійській і французькій зонах окупації (43 млн. осіб). Управління Німеччиною знаходилося у руках Контрольної Ради представників країн-переможців. Передбачалося, що в майбутньому Німеччина стане єдиною демократичною державою.

Конфронтація між Заходом і СРСР трагічно позначилася на долі Німеччини: через її територію пройшла лінія протистояння двох світових систем. «Холодна війна» примусила західні країни по-новому оцінити роль своїх окупаційних зон. Із ворога Західна Німеччина повинна була стати надійною опорою Заходу.

У 1947 р. Англія і США об'єднали свої окупаційні зони в Бізонію. У 1948 р. до них приєдналась французька зона. У Німеччині було створено єдину адміністрацію і військове командування, розроблено проект конституції і створено управління господарством, яке очолив

Л. Ерхард. Він розробив програму економічних реформ, метою яких було створення соціального ринкового господарства. Хоча програма розходила з планами союзників, та американський військовий губернатор Клей підтримав реформи під свою відповідальність. Господарська реформа включала в себе грошову реформу і реформу цін. Її проведення розпочалося у 1948 р. Грошова реформа передбачала створення твердої національної валюти. 28 липня 1948 р. окупаційна адміністрація видала декрет, згідно з яким старі рейхсмарки вважалися недійсними і вводилися нові дойчмарки. Кожний громадянин у ході реформи отримав по 40 дойчмарок (пізніше ще по 20 дойчмарок). Пенсії, заробітна плата і квартплата виплачувалися у співвідношенні 1:1. Готівкові й безготівкові гроші обмінювались у співвідношенні 1:10. Був створений банк німецьких земель.

Реформа цін розпочалася через три дні. Були відмінені адміністративний розподіл ресурсів і контроль над цінами. Розрегулювання цін і заробітної плати проводилось поступово, але впевнено. Держава звільнилась від функції регулювання, і тепер все вирішував відсоток банківського кредиту. Господарська реформа 1948 р. переросла в економічні реформи 1948—1956 рр., які вивели економіку ФРН на третє місце у світі. Економічні перетворення і результати, які вони дали, отримали назву «німецьке економічне диво».

Причини швидкого економічного розвитку ФРН. «Економічне диво».

—Солідні стартові можливості, значна промислова база, сучасне устаткування.

—Компетентне керівництво реформами.

—Гнучка податкова і кредитна політика, значні іноземні інвестиції (за ланом Маршалла ФРН отримала 50 млрд. дойчмарок).

—Організованість нації.

—Жорстка експлуатація робочої сили (встановлення 62-годинного робочого тижня, заробітна плата складала 65 % довоєнної).

—Підтримка економіки з боку держави (запровадження довгострокових кредитів, 30 % акцій підприємств належало державі).

—Відсутність військових видатків до 1955 р., присутність на території країни іноземних військ.

Сепаратна грошова реформа в Західній Німеччині викликала відповідні дії СРСР. Було встановлено блокаду Західного Берліну. Після цього розкол Німеччини став неминучим.

7 вересня 1949 р. було проголошено Федеративну Республіку Німеччину (ФРН). За формою правління ФРН стала парламентською республікою. Уряд країни очолив канцлер.

Ним став Конрад Аденауер (блок партій Християнсько-демократичний союз і Християнсько-соціальний союз — ХДС/ХСС). Він знаходився при владі до 1963 р. Уряд К. Аденауера однозначно орієнтувався на США і на цінності західної демократії. У 1952 р. він відкинув план СРСР про об'єднання Німеччини.

Зверніть увагу!

Політичну систему ФРН називали 1/2 партійною через роль, яку виконувала Вільна демократична партія (ВДП) у політичному житті країни. На виборах до законодавчого органу країни жодна з провідних політичних партій країни — ХДС/ХСС чи СДПН — не набрала потрібної кількості голосів для створення однопартійного уряду (за кожену із цих партій голосувало близько 40 % виборців).

Тому право формування уряду переходило до того, хто зуміє залучити ВДП у коаліцію.

У 1952 р. у ФРН було скасовано окупаційний режим, у 1955 р. держава стала членом НАТО, що завершило розкол Європи на два ворогуючі табори. У 1957 р. ФРН стала членом ЄЕС, і це примирило її з Францією. У 1950-ті рр. ФРН, ставши економічним гігантом, поставила під сумнів свої східні кордони і вимагала відновлення Німеччини в кордонах 1937 р. Ігнорування нових реалій в Європі загрожувало Німеччині падінням авторитету на міжнародній арені.

СДПН стала ініціатором дискусії про зміни в зовнішній політиці ФРН. Дискусія завершилась перегрупуванням політичних сил у країні. У 1969 р. було створено новий уряд на чолі з лідером соціал-демократів Віллі Брандтом. У результаті проведення « нової східної політики » (визнання існуючих кордонів, налагодження дипломатичних і торговельних відносин з країнами соціалістичного табору) ФРН підняла свій міжнародний престиж і стала однією із головних торговельних партнерів для країн Східної Європи і СРСР.

1970-ті рр. стали переломними з точки зору внутрішнього розвитку ФРН. Як й інші країни Заходу, ФРН охопила криза. Знизилась динаміка розвитку промисловості. Небезпечною проблемою став політичний тероризм. Він виріс із молодіжних рухів 1960-х рр., значна частина яких сприйняла ультрареволюційні гасла. Але такі гасла не отримали підтримки в суспільстві, і частина молоді намагалась ліквідувати капіталізм шляхом терору. Провідну роль серед терористичних організацій відігравала « Фракція Червоної Армії ». Жертвами терору в 1970-ті рр. стала 41 особа. На початку 1980-х рр. поліція ФРН заарештувала більшість терористів.

Помітним явищем політичного життя 1970—1980-х рр. стали нові масові рухи. Найбільшим із них був рух на захист оточуючого середовища — рух « зелених ». Наприкінці 1970-х рр. у зв'язку з розміщенням на території ФРН ядерних ракет набув масовості пацифістський рух.

Такі явища в житті ФРН стали показником кризи « держави процвітання » і традиційних політичних партій. Це привело на початку 1980-х рр. до чергового перегрупування політичних сил у країні. Вільна демократична партія знову підтримала блок ХДС/ХСС, що дало можливість християнському демократу Гельмуту Колю у 1982 р. стати канцлером ФРН. Уряд Г. Коля здійснював аналогічні заходи, які свого часу здійснювали М. Тетчер в Англії, а Р. Рейган у США. З 1983 р. у ФРН почалось економічне піднесення.

2. Розвиток Німецької Демократичної Республіки (НДР). Розповідь учителя.

Інакше склалася доля східних земель Німеччини. Опинившись в радянській зоні окупації, вони почали вважатися невід'ємною частиною радянської зони впливу. Провідну роль у політичному житті цих земель стали відігравати комуністи, які в 1946 р. об'єдналися із соціал-демократами в Соціалістичну єдину партію Німеччини (СЄПН). Навколо комуністів об'єдналось ще кілька партій. У період 1945—1949 рр. Радянська військова адміністрація, діючи згідно з принципами демілітаризації, денацифікації здійснила низку заходів, а саме:

- ліквідувала фашистський державний апарат, партії і організації;
- здійснила заходи покарання військових злочинців;
- запровадила аграрну реформу (ліквідація поміщицького землеволодіння, передача землі малоземельним селянам, сільськогосподарським робітникам і переселенцям);
- ліквідувала монополістичні об'єднання;
- націоналізувала власність фашистів і воєнних злочинців;
- здійснила передачу місцевої влади структурам, утвореним СЄПН;
- провела реформу освіти.

7 жовтня 1949 р. в радянській зоні окупації було проголошено Німецьку Демократичну Республіку (НДР). На відміну від ФРН, НДР стала унітарною державою. Колишні земельні органи самоврядування були ліквідовані. СЄПН стала правлячою партією, яка відразу почала будувати соціалізм. Рішення про це було прийнято на партійній конференції СЄПН у липні 1952 р.

НДР, як промислово розвинута держава, не потребувала індустріалізації. Зусилля були спрямовані на створення в НДР власної металургійної і паливно-енергетичної бази. Джерелом капіталовкладень стали економія заробітної плати робітників і запровадження надзвичайних податків на селян і підприємців. Усе це призвело до падіння життєвого рівня населення порівняно з довоєнним часом.

Смерть Й. Сталіна стала серйозним ударом для його послідовників у Східній

Європі. Першими це відчули на собі керівники НДР, зіткнувшись з народним повстанням проти існуючого режиму 15—18 червня 1953 р.

На вулицях Берліна, Магдебурга, де виступи були найбільш сильними та організованими, з'явилися радянські танки. Виступи робітників було придушено. Згідно з опублікованими даними, в подіях червня 1953 р. загинуло 125 осіб, за мінімальними підрахунками було заарештовано 25 тис. осіб. Існують документально невідомі дані про те, що частина радянських солдатів (більше 40), які відмовилися стріляти у неозброєних робітників, були засуджені й страчені. Інтелігенція НДР залишилась лояльною до існуючого режиму.

Після придушення виступу робітників відбулась деяка лібералізація режиму:

- було закріплено права приватного сектору;
- надано свободу церкві, молодіжним організаціям, створювались нові партії;
- у сільському господарстві проводилась обережніша політика;
- скасовувалась цензура;
- підвищувалась заробітна плата і скасовувались надзвичайні податки;
- СРСР оголосив про припинення виділення репарацій.

Завдяки цим заходам вдалося досягти відносної стабілізації режиму.

Але рівень життя у НДР був значно нижчим, ніж у ФРН. Карткову систему було ліквідовано тільки в 1958 р. (у ФРН — у 1949 р.).

Великою проблемою для НДР була проблема Західного Берліна, який був відкритим анклавом ринкової економіки в центрі планової, і цим користувалися мешканці Західного Берліна, скуповуючи дешеві продовольчі та інші товари. Втрати НДР за двадцять років відкритості кордонів складали 120 млрд. марок. Західний Берлін став вікном, через яке у ФРН від'їжджали мешканці НДР. З 1949 до 1961 р. до ФРН виїхало майже 2,7 млн. осіб.

У планах військового командування НАТО і ОВД Західний Берлін розглядався як база для майбутньої «армії вторгнення», як найвірогідніше місце початку нової світової війни. Берлін став місцем дії майже 60 розвідувальних служб різних країн світу.

За таких умов керівництво СРСР і НДР прагнуло нейтралізувати негативний вплив. Питання про вирішення берлінської проблеми радянське керівництво почало активно обговорювати починаючи з 1958 р. Не домогшись ніяких результатів шляхом переговорів, радянське керівництво вдалося до рішучих дій. У ніч з 12 на 13 серпня 1961 р. навколо Західного Берліна був споруджений мур, який повністю перерізав будь-яке сполучення між Східним і Західним Берліном. Оскільки СРСР не встановлював блокаду, як це було в 1948—1949 рр., то кризи, яка виникла, було швидко подолано. Американські й радянські війська, виведені на вулиці Берліна, через два дні повернулися до своїх казарм. Так з'явився символ «холодної війни», розколу Німеччини та Європи.

У 1960-ті рр. економічний розвиток НДР прискорився. Значною мірою це пояснюється проведеними економічними реформами. На початку 1960-х рр. було створено металургійну і паливно-енергетичну бази, хімічну і електротехнічну промисловості. Проте економіка НДР продовжувала залишатися багатоукладною. 17 % промислової продукції вироблялося у приватному секторі. Підвищився життєвий рівень населення. За цим показником НДР стала провідною країною серед соціалістичних країн.

На міжнародній арені НДР знаходилась у відносній ізоляції: вона мала дипломатичні відносини лише із соціалістичними країнами.

«Нова східна політика», започаткована канцлером ФРН В. Брандтом, викликала серйозні розбіжності в керівництві НДР. Одні вважали, що нормалізація відносин з ФРН дасть можливість закріпити існування НДР і допоможе вийти з міжнародної ізоляції. Об'єднання Німеччини вони вважали справою далекого майбутнього і відносини з ФРН потрібно будувати як і з будь-якою іншою державою. Інші вважали, що визнати ФРН можна лише за умови її виходу з НАТО.

Під тиском Москви було прийнято першу точку зору, а її активний прихильник Еріх Хонеккер став новим лідером СЄПН і НДР. У 1972 р. було підписано договір про основи взаємовідносин між двома німецькими державами.

У внутрішній політиці Е. Хонеккер пішов шляхом копіювання радянської моделі розвитку. На початку 1970-х рр. шляхом викупу було ліквідовано всі приватні підприємства. Ремісничі майстерні та дрібні торговці були об'єднані в комбінати на правах кооперативів. Основні елементи господарчої реформи 1960-х рр. було ліквідовано.

Відбулося посилення політичного контролю над суспільством, який здійснювало Міністерство державної безпеки (МДБ, «штазі»). На 16,6 млн. осіб населення у міністерстві працювало 85 тис. штатних і 109 тис. позаштатних співробітників. Майже

на всіх мешканців НДР було заведено досьє. МДБ досягло значних успіхів у боротьбі з інакомисленням у НДР.

Активізувалася діяльність розвідки НДР: її агентами були особистий секретар В. Брандта та деякі інші посадові особи в ФРН. Розвідка мала також широкі зв'язки з різними міжнародними терористичними організаціями.

Неосталінізм у НДР, як і в інших східноєвропейських країнах, швидко призвів до економічної стагнації, зовнішньої заборгованості, соціальних проблем і, відповідно, до зростання невдоволення. Посилення контролю призвело до масової втечі населення у ФРН. У відповідь уряд дав наказ розстрілювати всіх, хто прагне перейти кордон. Це дало можливість на певний час припинити втечу громадян.

Зміни в країнах Східної Європи в 1980-х рр. дали новий поштовх до втечі у ФРН. Громадяни НДР використовували для цього відкритість кордону між Угорщиною та Австрією. Перебудова в СРСР викликала в керівництва НДР майже відкрите невдоволення: воно прагнуло зробити все, аби зменшити її вплив. Але населення її підтримало. Приїзд М. Горбачова на святкування 40-річчя НДР у жовтні 1989 р. вилився у масовий рух за оновлення. Придушити ці виступи силою було вже неможливо.

11 жовтня 1989 р. керівництво СЄПН звернулося до населення з пропозицією провести референдум про майбутнє соціалізму на німецькій землі.

18 жовтня Е. Хонеккер подав у відставку. Це стало сигналом до розгортання масових демонстрацій, створення нових політичних партій. Усім громадянам було надано право вільного виїзду з країни. Далі події розгорталися доволі стрімко. 4 листопада 1989 р. у Берліні відбулася 500-тисячна демонстрація. 7 листопада уряд, а 8 листопада керівництво партії на чолі з Е. Кренцем пішли у відставку. 9 листопада було зруйновано Берлінський мур. 13 листопада в країні було створено новий уряд на чолі з Х. Модровим. 2 грудня з Конституції було вилучено статтю про провідну роль робітничого класу і його партії в житті суспільства. Увесь склад ЦК СЄПН подав у відставку, а Е. Хонеккер та інші колишні керівники були виключені зі складу СЄПН, яку було перейменовано у Партію демократичного соціалізму. У березні 1990 р. в країні відбулися перші вільні вибори. НДР отримала шанс розвиватися демократичним шляхом.

Запитання на закріплення.

1. Коли було створено НДР?
2. Чим були зумовлені виступи населення НДР у 1953 р.?
3. Що стало причиною будівництва Берлінського муру?
4. Які реформи було проведено в 1960-ті рр.? Які їх наслідки?
5. Що стало поштовхом до демократичних змін у НДР?
6. Поясніть вислів: «голосування ногами».

3. Об'єднання Німеччини. Країна на сучасному етапі.

Розповідь учителя.

У грудні 1989 р. постало питання про об'єднання двох Німеччин. Почалися пошуки формули цього об'єднання.

Спочатку керівництво НДР вважало, що цей процес буде тривалим. Але на виборах 1990 р. перемогу здобув ХДС, який виступав за негайне об'єднання Німеччини на основі закріпленої у конституції ФРН схеми входження земель на сході у федерацію. Уряд, сформований лідером ХДС Лотаром де Мез'єром, приступив до реалізації цього процесу.

1 червня 1990 р. у НДР було введено західнонімецьку грошову одиницю дойчмарку. 31 серпня проведено вибори і відновлено шість земель на території НДР. 12 вересня СРСР, США, Англія, Франція підписали договір про остаточне врегулювання німецького питання.

3 жовтня 1990 р. відбулось об'єднання Німеччини, столицею якої став Берлін. На позачергових виборах у вже об'єднаній Німеччині перемогла коаліція ХДС/ХСС та ВДП.

Об'єднання Німеччини викликало низку проблем: інтеграція східних земель у ФРН, структурна перебудова економіки НДР, соціальна напруженість, ворожнеча до іноземних робітників (5 млн. осіб), вироблення нової зовнішньої політики ФРН.

Після об'єднання ФРН стала повноправним членом світового співтовариства. Постало питання про надання їй місця в Раді Безпеки ООН. У Європі ФРН стала найбільш населеною країною (80 млн. осіб) з могутнім економічним потенціалом.

Канцлером об'єднаної Німеччини залишився Г. Коль. У своїй внутрішній політиці він продовжив попередній курс «консервативної революції». Головною проблемою для об'єднаної Німеччини стала інтеграція східнонімецьких земель: структурна

перебудова і модернізація економіки, відновлення земельного устрою, формування нових владних і партійних структур, а особливо зміна системи мислення, звичок, ставлення до праці та ін. У 1990—1993 рр. у східнонімецьких землях спостерігався спад виробництва і падіння життєвого рівня населення, але вже в 1994 р. завдяки значним капіталовкладенням цю негативну тенденцію вдалося переломити.

Після об'єднання Німеччина проводить активну зовнішню політику. Так, разом з Францією вона стала однією з основних рушіїв інтеграційних процесів у Європі, головним торговельним і політичним партнером для більшості країн Східної Європи. Активно підтримувала відносини з Росією, Україною та країнами Балтії.

Під час чергових парламентських виборів 1994 р. виборці підтримали курс, що проводив Г. Коль.

Модернізація східних земель, активна зовнішня політика потребували значних витрат, які в 1996 р. стали відчутними для такої сильної економіки, як німецька. Збільшився державний дефіцит, поширилось безробіття. Спроба виправити становище за рахунок збільшення податків викликала соціальний конфлікт. Із ситуації, що склалася, уряд Г. Коля запропонував традиційний вихід у дусі політики «консервативної революції»: зменшення витрат на соціальні потреби, суворий контроль державних витрат, стимулювання капіталовкладень за рахунок зменшення податків із заможних верств населення. Ці заходи, за оцінкою економістів і опозиції, мали сприяти пожвавленню економічного зростання і зменшенню безробіття. Проте більшість населення відмовилась підтримувати політику «затягування поясів». Це, а також загальне поліпшення урядів країн Заходу стали для канцлерства Г. Коля згубними. На виборах у вересні 1998 р. перемогла коаліція, очолювана соціал-демократами. Новим канцлером Німеччини став Герхард Шредер.

Для Г. Шредера головним питанням залишались інтеграція східних земель і забезпечення стабільного зростання німецької економіки. Вагомим результатом новий канцлер досяг у процесі загальноєвропейської інтеграції. Німеччина стала однією з головних прихильників ідеї розширення Європи на Схід.

Запитання на закріплення.

1. Коли відбулось об'єднання Німеччини?
2. Хто став першим канцлером об'єднаної Німеччини?
3. Яку політику проводить уряд сучасної Німеччини?

Завдання на закріплення.

Складіть таблицю «Результати та наслідки об'єднання Німеччини».

III. ПІДСУМКИ УРОКУ

Завершення Другої світової війни не стало завершенням трагедії німецького народу. Його чекали нові випробування. Початок «холодної війни» між СРСР і США призвів до розколу Німеччини на дві держави — ФРН і НДР, які намагались реалізувати діаметрально протилежні моделі розвитку. Спроба побудувати комуністичне суспільство в НДР завершилась повним крахом. Демократичні зміни в СРСР і країнах Східної Європи створили умови для об'єднання

двох німецьких держав. Руйнування Берлінського муру (9 листопада 1989 р.), який був символом розколу Німеччини і Європи, стало першим вагомим кроком до об'єднання. 3 жовтня 1990 р. відбулось об'єднання Німеччини, столицею якої став Берлін. Нова Німеччина стала могутньою державою Європи і світу, вагомим чинником міжнародних відносин.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацюйте тексти підручників: [9, § 15; 18, § 16; 22, с. 420—427; 24, § 54; 47, с. 121—227].

2. Підготуйте реферати за темами «К. Аденауер — будівничий нової Німеччини», «Реформи Л. Ерхарда — "Добробут для всіх"», «Нова східна політика В. Брандта», «Г. Коль — об'єднувач Німеччини», «Події 1953 р. у Берліні», «Берлінські кризи 1948—1949 рр. і 1961 рр.», «Падіння Берлінського муру», «Німеччина на сучасному етапі».

